

TEMATY KULTUROZNAWCZE

CZĘŚĆ I

CXXIII. CZYM JEST KULTURA (HISTORIA I AKTUALNOŚĆ). GŁÓWNE PROBLEMY TEORII I FILOZOFII KULTURY

- Rozróżnienie znaczeń terminów „kultura” i „cywilizacja”.
- Różne pojmowanie kultury, wielość aspektów i metod (antropologia, fenomenologia, socjologia, semiotyka, hermeneutyka, estetyka).
- Warstwy kultury: materialna, instytucjonalna, symboliczna.
- Refleksja kulturowa w Polsce (S. Brzozowski, S. Czarnowski, A. Malinowski, F. Znaniecki, A. Kłoskowska).
- Ujęcie kultur jako epok historycznych.
- Wizje kultury współczesnej: konsumpcja, rozproszenie czy poszukiwanie człowieczeństwa.
- Problemy kulturowej teorii literatury.

Literatura:

- Antropologia kultury*, red. A. Mencwel, Warszawa 2005, rozdz. I: *Pojęcie kultury*.
- Z. Bauman, *Kultura w płynnej nowoczesności*, Warszawa 2011 (tu przede wszystkim rozdział *Oświecanie – kultywowanie – uwodzenie. Parę uwag o historycznych peregrynacjach pojęcia „kultury”*).
- W.J. Burszta, *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*, Poznań 1998 (rozdział *Kultura i kultury*).
- W.J. Burszta, *Świat jako więzienie kultury. Pomyślenia*, Warszawa 2008 (rozdział *Ksenogamia kultury*).
- N. Elias, *O procesie cywilizacji. Analizy socjo- i psychogenetyczne*, tłum. T. Zabłudowski i K. Markiewicz, Warszawa 2011 (wybrane rozdziały).
- H.G. Gadamer, *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. B. Baran, Kraków 1993 (rozdział *Kształcenie*).
- J. Ortega y Gasset, *Bunt mas*, w: tenże, *Bunt mas i inne pisma socjologiczne*, tłum. P. Niklewicz, H. Woźniakowski, Warszawa 1982.
- C. Geertz, *Interpretacja kultur. Wybrane eseje*, tłum. M.M. Piechaczek, Kraków 2005 (tu przede wszystkim rozdział: *Opis Gęsty. W poszukiwaniu interpretatywnej teorii kultury*).

- A. Kłoskowska, *Kultura*, w: *Encyklopedia Kultury Polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Kłoskowska, Wrocław 1991.
- A. Mencwel, *Wyobrażenia antropologiczne*, Warszawa 2006 (tu: rozdziały *Wiedza o kulturze w kulturze współczesnej* i *Wiedza o kulturze a wiedza o literaturze*).
- G. Simmel, *Kobieta a moda* (1908) i *O filozofii kultury. Pojęcie i tragedia kultury* (1918), w: *Filozofia kultury. Wybór esejów*, tłum. W. Kunicki, Kraków 2007.

Opracowania:

- A. Burzyńska, *Kulturowy zwrot teorii*, w: *Kulturowa teoria literatury*, red. M.P. Markowski i R. Nycz, Kraków 2006.
- J. Culler, *Teoria literatury*, tłum. M. Bassaj, Warszawa 1998 (tu: rozdział *Literatura a wiedza o kulturze*).
- K. Dmitruk, *Współczesne polskie koncepcje kultury*, Warszawa 1990.
- R. Nycz, *Kulturowa natura, słaby profesjonalizm. Kilka uwag o przedmiocie poznania literackiego i statusie dyskursu kulturoznawczego*, w: *Kulturowa teoria literatury*, red. M.P. Markowski i R. Nycz, Kraków 2006.
- W. Tatarkiewicz, *Cywilizacja i kultura*, w: tenże, *O filozofii i sztuce*, Warszawa 1986.

CXXIV. PAMIĘĆ I TOŻSAMOŚĆ

- Określanie tożsamości narodowej w kulturalistycznym nurcie humanistyki polskiej.
- Kultura materialna a tożsamość narodowa.
- Pamięć kulturowa – pojęcia koherencji rytualnej i tekstualnej.
- Kanon i klasyka.
- Stereotypy narodowościowe.
- Pamięć i historia.
- Typy pamięci.
- Regiony, „małe ojczyzny”.
- Tożsamość lokalna (miasto, dzielnica, prowincja, wieś).
- Tradycja, tradycjonalizm, „tradycje wynalezione”.
- Dzieje mnemoniki w kulturze Zachodu.
- Zjawiska współtworzące „krajobraz kulturowy” danej wspólnoty (ukształtowanie terenu, typ osadnictwa i związanych z nim struktur społecznych; urbanistyka, architektura, pomniki, sztuki wizualne, muzyka, literatura; sztuka ludowa, kultura masowa). Znaczenie tych czynników dla kształtowania

się tożsamości etnicznej i wspólnot lokalnych (wiejskich, małomiasteczkowych, dzielnicowych, podwórkowych, szkolnych itd.).

Literatura:

- J. Assmann, *Pamięć kulturowa. Pismo, zapamiętywanie i polityczna tożsamość w cywilizacjach starożytnych*, tłum. A. Kryczyńska-Pham, wstęp i red. R. Traba, Warszawa 2008, wybrane rozdziały z obu części.
- P. Connerton, *Jak społeczeństwa pamiętają*, wstęp i tłum. M. Napiórkowski, Warszawa 2012.
- T. Edensor, *Tożsamość narodowa, kultura popularna i życie codzienne*, tłum. A. Sadza, Kraków 2004.
- J. Le Goff, *Historia i pamięć*, tłum. A. Gronowska, J. Stryczyk, wstęp P. Rodak, Warszawa 2007, rozdz. III i IV.
- R. Halili, *Naród i jego pieśni. Rzecz o oralności, piśmienności i epice ludowej wśród Albańczyków i Serbów*, Warszawa 2012 (*Prolog. Kartkując »Akta sprawy H.«*).
- A. Kłoskowska, *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996 lub 2005, część I i II.
- Pamięć, przestrzeń, tożsamość*, red. S. Kaprański, Warszawa 2010.
- Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*, red. M. Saryusz-Wolska, Kraków 2009, teksty A. i J. Assmannów.
- Podzielona pamięć Europy*, „Borussia” 2007, nr 41.
- R. Sulima, *Słowo i etos. Szkice o kulturze*, Kraków 1992.
- R. Sulima, *Małe ojczyzny*, w: tenże, *Głosy tradycji*, Warszawa 2001.
- J. Szacki, *Tradycja*, Warszawa 2011.
- R. Traba, *Historia – przestrzeń dialogu*, Warszawa 2006.
- Tradycja wynaleziona*, red. E. Hobsbawm i T. Ranger, tłum. M. Godyń, F. Godyń, Kraków 2008, rozdz. 1, 2, 4, 6, 7.
- F. Yates, *Sztuka pamięci*, tłum. W. Radwański, Warszawa 1977.

CXXV. WIELO – I MIĘDZYKULTUROWOŚĆ. STYKI KULTUR

- Poszukiwanie tożsamości europejskiej.
- Orientalizm w ujęciu Edwarda Saïda u podstaw postkolonializmu jako nurtu humanistyki współczesnej.
- Współczesna refleksja nad zjawiskiem politycznej poprawności.
- Polska i sąsiedzi.

- Polskie pogranicza.
- Relatywizm kulturowy a etnocentryzm.
- Zakwestionowanie własnej tożsamości a warunek rozumienia innego.
- Pytanie o tolerancję wobec postaw fundamentalistycznych.
- Kultura Zachodu i kultury.
- Dyfuzja kulturowa.

Literatura:

- W. Arens, *Mit ludożercy. Antropologia i antropofagia*, tłum. W. Pessel, wstęp i red. M. Radkowska-Walkowicz, Warszawa 2010.
- R. Benedict, *Wzory kultury*, tłum. J. Prokopiuk, Warszawa 1999, rozdz. II *Różnorodność kultur*.
- H.K. Bhabha, *Miejsca kultury*, tłum. T. Dobrogoszcz, Kraków 2010.
- K. Czyżewski, *Linia powrotu. Zapiski z pogranicza*, wstępem opatrzył P. Huelle, Sejny 2008, wybór.
- Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Kraków 2007 (wybrana część).
- C. Geertz, *Pożytki z różnorodności*, w: tenże, *Zastane światło. Antropologiczne refleksje na tematy filozoficzne*, tłum. i wstęp Z. Pucek, Kraków 2003.
- E.T. Hall, *Ukryty wymiar*, tłum. T. Hołówka, Warszawa 2001, rozdz. XI i XII (*Proksemika w kontekście krzyżowania się kultur: Niemcy, Anglicy, Francuzi; Japonia i świat arabski*).
- L. Kołakowski, *Szukanie barbarzyńcy. Złudzenia uniwersalizmu kulturalnego*, w: tenże, *Czy diabeł może być zbawiony i 27 innych kazań*, wyd. dowolne.
- Cz. Magris, *Dunaj*, tłum. J. Ugniewska i A. Osmólska-Mętrak, Warszawa 2004.
- A. Mencwel, *Rodzinną Europą po raz pierwszy*, Kraków 2009, teksty z działów: *Polityka historyczna i wizja polityczna, Antysemityzm bez Żydów, Dialog polsko-niemiecki, Wobec Rosji, Twarze Ukrainy*.
- C. Miłosz, *Rodzinną Europą*, Kraków 2001.
- K. Pomian, *Europa i jej narody*, tłum. M. Szpakowska, wyd. dowolne, ostatnie: Gdańsk 2009.
- E. Said, *Orientalizm*, tłum. M. Wyrwas-Wiśniewska, Poznań 2005 lub tenże, *Kultura i imperializm*, tłum. M. Wyrwas-Wiśniewska, Kraków 2009.
- A. Szahaj, *E pluribus unum? Dylematy wielokulturowości i politycznej poprawności*, Kraków 2004.
- T. Todorov, *Podróżnicy i odkrywcy*, w: *Człowiek renesansu*, tłum. A. Osmólska-Mętrak, red. E. Garin, Warszawa 2001.

Tolerancja i wielokulturowość. Wyzwania XXI wieku, red. A. Borowiak i P. Szarota, Warszawa 2004, część II.

E. Wolf, *Europa i narody bez historii*, tłum. W. Usakiewicz, Kraków 2009, wybrana część.

CXXVI. IKONOSFERA, AUDIOSFERA, LOGOSFERA W KULTURZE EPOK DAWNYCH

— W jaki sposób człowiek epok dawnych poznawał świat i zdobywał orientację w dookolnej rzeczywistości?

— Ikonosfera: rola patrzenia i oglądania w zdobywaniu wiedzy o świecie i w kontaktach międzyludzkich.

— Wizualne teksty kultury w epokach dawnych (w sferze prywatnej – w sferze publicznej – w przestrzeni sakralnej).

— Rola i nacechowanie semantyczne światła i koloru w znakach ikonicznych.

— Sztuki plastyczne i architektura w komunikacji międzyludzkiej epok dawnych.

— Teatralność i teatralizacja życia publicznego, religijnego i prywatnego.

— Logosfera: słuchanie w kulturze epok dawnych: oralność a piśmienność.

— Słowo mówione, śpiewane, wygłaszane.

— Audiosfera: formy i rola muzyki w kulturze epok dawnych; miejsca i sposoby wykonywania, sposoby uczestnictwa w audiosferze.

— Gatunki sztuki, przestrzenie i sytuacje współistnienia ikonosfery, logosfery i audiosfery w kulturze epok dawnych.

— Karnawał i karnawalizacja w sferze obrazu, dźwięku, słowa.

— Co zmieniło się w kulturowej przestrzeni wizualno-audialnej i logosferze w epoce oświecenia?

— Jak funkcjonowanie nowych instytucji kultury (prasa, drukarstwo i księgarstwo, teatr publiczny) zmieniło relacje między poszczególnymi sferami przestrzeni obrazu, słowa i dźwięku?

— Współistnienie różnych tekstów kultury w przestrzeni publicznej czasów oświecenia: nowe formy i zjawiska.

— Podobieństwa i różnice między funkcjonowaniem obrazu, słowa i dźwięku w epokach dawnych i w kulturze współczesnej.

Uwaga: uczestnik Olimpiady może zająć się jedną z epok kultury dawnej (średniowiecze, renesans, barok, oświecenie) i – wybierając odpowiednią literaturę przedmiotu – opracować temat w odniesieniu do tej epoki.

Literatura:

M. Bachtin, *Twórczość Franciszka Rabelais'ego a kultura ludowa średniowiecza i renesansu*, tłum. A. A. Goreniowie, Kraków 1975.

- J. Chrościcki, *Pompa funebris. Z dziejów kultury staropolskiej*, Warszawa 1974.
- H. Dziechcińska, *Oglądanie i słuchanie w kulturze dawnej Polski*, Warszawa 1987.
- H. Dziechcińska, *Ciało, strój, gest w czasach renesansu i baroku*, Warszawa 1996.
- J. Le Goff, *Człowiek średniowiecza*, w: *Człowiek średniowiecza*, red. J. Le Goff, tłum. M. Radożycka-Paoletti, Gdańsk 1996, s. 45–47.
- J. Le Goff, *Kultura średniowiecznej Europy*, cz. II, tłum. H. Szumańska-Grosso-wa, Warszawa 1970.
- A. Guriewicz, *Kategorie kultury średniowiecznej*, Warszawa 1976 (szczególnie rozdział I i II).
- I. Kadulska, *Uroki widowiska pod obłokiem dla różnego stanu ludzi (niedziela 14 września 1788 r. w Łazienkach)*, w: *Przyjemność w kulturze epoki rozumu*, red. T. Kostkiewiczowa, Warszawa 2010.
- L. Kalinowski, *Model funkcjonalny przekazu wizualnego na przykładzie renesansowego dzieła sztuki*, w: *Renesans. Sztuka i ideologia*, Warszawa 1976.
- A. Karłowska-Kamzowa, *Nauczanie obrazowe na ziemiach polskich w XIV i XV wieku na przykładzie malowideł ściennych*, w: *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1993.
- A. Karpínski, *Tradycje tekstu w „wieku rękopisów”. Uwagi o rękopiśmiennym funkcjonowaniu dzieła literackiego*, w: *Staropolska kultura rękopisu*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1990.
- T. Kostkiewiczowa, *Literatura a instytucje w osiemnastowiecznej Polsce; Literatura a rozwój prasy w XVIII wieku*, w: *taż, Oświecenie. Próg naszej współczesności*, Warszawa 1994.
- E. Kotarski, *Krajobraz medialny osiemnastowiecznego Gdańska*, „Wiek Oświecenia” 2003, t. 19.
- P. Kowalski, *Świat Andrzeja Komoniewskiego, kronikarza Żywcza. Studia z antropologii historycznej*, Wrocław 2010, teksty z działów: *Theatrum mundi* i *Theatra rozmaite*.
- Kultura żywego słowa w dawnej Polsce*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1989.
- A.S. Labuda, *Obraz i słowo w późnym średniowieczu (na przykładzie wrocławskiego ołtarza św. Barbary)*, w: *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1993.
- Z. Libera, *Życie literackie w Warszawie w czasach Stanisława Augusta*, Warszawa 1971 (szczególnie rozdz. 3, 4, 5).

- R. Mazurkiewicz, *Bogurodzica – między pieśnią a ikoną*, „Znak” 1983, nr 342–343.
- R. Mazurkiewicz, *Deesis. Idea wstawienictwa Bogarodzicy i Świętego Jana Chrzciciela w kulturze średniowiecznej*, Kraków 1994 (cz. I: rozdz.3, cz. II: rozdz. 1, 2, 3).
- Mecenas – kolekcjoner – odbiorca. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa 1984.
- A. Mencwel, *Łącznik: Ziemiańska wtórna oralność*, w: tenże, *Wyobrażenia antropologiczne. Próby i studia*, Warszawa 2006.
- T. Michałowska, *Między słowem mówionym a pisany (O poezji polskiej późnego średniowiecza)*, w: *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 1993.
- J. Partyka, *Rękopiśmienne księgi szlacheckie – źródła i inspiracje*, w: *Staropolska kultura rękopisu*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1990.
- J. Pelc, *Słowo i obraz na pograniczu literatury i sztuk plastycznych*, Kraków 2002 (szczególnie rozdz. V).
- E. Potkowska, *Książka rękopiśmienna w kulturze Polski średniowiecznej*, Warszawa 1984.
- L. Psczołowska, *Słowo a melodia w polskiej poezji średniowiecznej*, w: *Pogranicza i konteksty polskiego średniowiecza*, red. T. Michałowska, Warszawa 1989.
- Publiczność literacka i teatralna w dawnej Polsce*, red. H. Dziechcińska, Łódź 1985.
- M. Rożek, *Uroczystości w barokowym Krakowie*, Kraków 1976.
- Słowo i obraz*, red. A. Morawińska, Warszawa 1982 (szczególnie: J. Białostocki, *Słowo i obraz*).
- S. Tomoń, *Symbolika światła w poezji liturgicznej polskiego średniowiecza*, w: *Wyobrażenia średniowieczna*, red. T. Michałowska, Warszawa 1996.
- J. Wolny, *Materiały do historii wagantów w Polsce średniowiecznej*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1969, nr 1–2.
- R. Wójcik, *Opusculum de arte memorativa Jana Szklarka. O mnemotechnicznym przygotowaniu kazania o św. Stanisławie*, w: *Mediewistyka literacka w Polsce*, red. T. Michałowska, Warszawa 2003.
- M. Zachara, *Sylwy – dokument szlacheckiej kultury umysłowej w XVII w.*, w: *Z dziejów życia literackiego w Polsce XVI i XVII wieku*, red. H. Dziechcińska, Wrocław 1980.

CXXVII. KATEDRA JAKO TEKST KULTURY I PRZESTRZEŃ KOMUNIKACJI INTERSEMIOTYCZNEJ

— Pochodzenie i pierwotne znaczenie słowa „katedra”.

— Katedra jako kościół biskupi w późnym antyku i wczesnym średniowieczu (np. Hagia Sophia w Konstantynopolu).

— Wielkie romańskie katedry Europy zachodniej: Niemcy (np. Spira, Mo-guncja lub Wormacja), Włochy (np. Piza), Półwysep Iberyjski (np. Santiago de Compostela), Francja (np. Angoulême, Périgueux), Skandynawia (np. Lund).

— Narodziny architektury gotyckiej (kościół opactwa Saint-Denis w Paryżu).

— Stulecie wielkich katedr francuskich – poł. XII w. – poł. XIII w. (Paryż, Lyon, Chartres, Amiens, Reims, Beauvais).

— Oddziaływanie gotyku katedralnego poza Francją (podobieństwa i róż-nice): Anglia (np. Canterbury, Wells, Opactwo westminsterskie w Londynie), Półwysep Iberyjski (np. Burgos, León, Sewilla, Toledo), Niemcy (np. Kolonia, Strasburg, Bamberg, Naumburg).

— Katedry w Europie Środkowej (np. Praga) a zwłaszcza w Polsce (dawnej i współczesnej): katedry przedromańskie i romańskie (Poznań, Gniezno, Kraków) i gotyckie (Gniezno, Kraków, Lwów, Poznań, Przemyśl, Włocławek; Chełmża, Frombork, Kamień Pomorski, Kwidzyn, Wrocław).

— Jak budowano wielkie katedry? Warsztat (strzecha budowlana), archi-tekt, projekt.

— Funkcje katedry: kościół biskupi i arcybiskupi, koronacyjny, nekropolia biskupia i monarsza. Instytucje przykatedralne (szkoła i biblioteka).

— Symbolika katedry: architektura a scholastyka (E. Panofsky), znacze-nia geometrii i rola światła słonecznego, treści dekoracji rzeźbiarsko-malar-skiej oraz mobilnego wyposażenia.

— Czytanie katedry: symbolika portalu, fasady, witraży.

— Katedra średniowieczna: symbolem ancien-regime’u (Wielka Rewolucja Francuska), narodu (Goethe), chrześcijaństwa (Chateaubriand, Ruskin), świad-kiem historii (Hugo), wielkim osiągnięciem myśli budowlanej (Viollet-Le-Duc), wyrazem kultury dojrzałego średniowiecza (E. Panofsky).

— Katedra średniowieczna jako temat i tło wielkiej literatury (Hugo) oraz sztuk plastycznych (malarstwo Claude’a Moneta i Camille’a Pissarra oraz gra-fiki Konstantego Brandla).

— Literackie obrazy katedr w różnych epokach: zmiany topiki i se-mantyki.

— Gotycka katedra a współczesna kultura masowa (animacja „Katedra” T. Bagińskiego).

Literatura:**Generalia:**

- J.P. Couchoud, *Sztuka francuska I*, tłum. E. Bąkowska, Warszawa 1985 (s. 46–142).
- A. Dulewicz, *Słownik sztuki francuskiej*, Warszawa 1986 (lub późniejsze wydanie).
- U. Eco, *Sztuka i piękno w średniowieczu*, tłum. M. Kimula i M. Olszewski, Kraków 2006 (zwłaszcza rozdz. IV i V).
- Encyklopedia architektury*, N. Pevsner, J. Fleming, H. Honour, tłum. A. Dulewicz, Warszawa 1992.
- J. Gimpel, *Jak budowano w średniowieczu*, tłum. J. Aleksandrowicz, Warszawa 1968.
- J. Hani, *Symbolika świątyni chrześcijańskiej*, Kraków 1994.
- J. Huizinga, *Jesień średniowiecza*, Warszawa 1967.
- M. Machowski, *Sztuka romańska w Polsce*, w: *Sztuka świata*, red. M. Machowski, t. 3, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 428–445.
- M. Machowski, *Sztuka gotycka w Europie Środkowo-Wschodniej i Północnej*, w: *Sztuka świata*, t. 4, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 140–161.
- M. Machowski, *Sztuka gotycka w Polsce*, w: *Sztuka świata*, t. 4, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 162–179.
- Myśliciele, kronikarze i artyści o sztuce. Od starożytności do 1500 r.*, wybrał i oprac. J. Białostocki, Warszawa 1978 (Prokop z Cezarei, *O budowlach*; Paulus Silentarius, *Opis św. Zofii*; Bernard z Clairvaux, *Apologia skierowana do Wilhelma, opata St Thierry*; Honoriusz z Autun, *O klejnocie duszy*; Wilhelm Durandus, *Reguły służby bożej*; Villard de Honnecourt, *Książka o rysowaniu*; Sugeriusz, opat Saint-Denis, *O tym, czego dokonano pod jego zarządkiem* i *Inna książeczka o poświęceniu kościoła św. Dionizego*; Gerwazy z Canterbury, *Kronika*).
- N. Pevsner, *Historia architektury europejskiej*, tłum. J. Wydro, t. 1, Warszawa 1979 (zwłaszcza s. 59–131, 139–197).
- E. Panofsky, *Architektura gotycka i scholastyka*, w: tenże, *Studia z historii sztuki*, wybór i wstęp J. Białostocki, Warszawa 1971, s. 33–65.
- E. Panofsky, *Suger, opat St-Denis*, w: tenże, *Studia z historii sztuki*, wybór i wstęp J. Białostocki, Warszawa 1971, s. 66–94.
- J. Pijoan, *Sztuka romańska*, w: *Sztuka świata*, t. 3, Warszawa 1993 (lub inne wydanie), s. 310–407.
- J. Pijoan, *Sztuka gotycka*, w: *Sztuka świata*, t. 4, Warszawa 1993, s. 31–139, 180–195.

- W. Sauerländer, *Rzeźba średniowieczna*, tłum. A. Porębska, Warszawa 2001 (szczególnie rozdz.: Rzeźba katedr gotyckich).
- Otto von Simson, *Katedra gotycka. Jej narodziny i znaczenie*, tłum. A. Palińska, Warszawa 1989.
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych* (różne wydania).
- W. Tatarkiewicz, *Historia estetyki*, t. 2: *Estetyka średniowieczna*, Warszawa 1989 (zwłaszcza ss. 129–163).

Katedry średniowieczne w Polsce (dawnej i współczesnej):

- Bazylika archikatedralna w Przemyślu*, red. S. Cebula, M. Gosztyła, Rzeszów 2001.
- M. Bukowski, *Katedra wrocławska: architektura – rozwój – zniszczenie – odbudowa*, Wrocław 1962.
- M. Dorawa, *Katedra Św. Trójcy w Chełmży: dzieje budowy, architektura, wyposażenie*, Warszawa 1975.
- Katedra Gnieźnieńska*, t. 1–2, red. A. Świechowska, Poznań 1968–1970.
- L. Krantz-Domasłowska, *Katedra w Kwidzynie*, Toruń 1999.
- E. Małachowicz, *Katedra wrocławska: dzieje i architektura*, Wrocław 2000.
- Ks. J. Obląk, *Katedra we Fromborku*, Olsztyn 1969.
- S. Skibiński, *Polskie katedry gotyckie*, Poznań – Gniezno 1996.
- S. Skibiński, *Katedra poznańska*, Poznań 2001.
- S. Skibiński, *Katedra w Kamieniu Pomorskim*, Poznań 2002.
- S. Skibiński, K. Zalewska-Lorkiewicz, *Sztuka polska*. t. II: *Gotyck*, Warszawa 2010.
- P. Skubiszewski, *Katedra w Polsce około roku 1000*, w: *Polska na przełomie I i II tysiąclecia. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki Poznań, listopad 2000*, Poznań 2001.
- Z. Świechowski, *Sztuka polska*, t. I: *Romanizm*, Warszawa 2004–2006.
- T. Węclawowicz, *Krakowski kościół katedralny w wiekach średnich: funkcje i możliwości interpretacji*, Kraków 2005.
- A. Witkowska, *Titulus ecclesiae: wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999.

Katedra w kulturze:

- M. Czernińska, *Gotyck i pisarze. Topika opisu katedry*, Gdańsk 2006.
- G. Duby, *Czasy katedr. Sztuka i społeczeństwo 980–1420*, tłum. K. Dolatowska, wyd. 2, Warszawa 1997.
- V. Hugo, *Katedra Marii Panny w Paryżu*, różne wydania.

R. Pernaud, *Kobieta w czasach katedr*, tłum. I. Badowska, wyd. 1 (lub późniejsze), Warszawa 1990.

Teoretycy, artyści i krytycy o sztuce 1700–1870, wybór, przedmowa i komentarze E. Grabska i M. Poprzęcka, wyd. 2 uzupełnione, Warszawa 1989 (J. W. Goethe, *O niemieckiej architekturze oraz Z mojego życia. Zmyslenie i prawda*; F. Schlegel, *Listy z podróży po Niderlandach, Nadrenii, Szwajcarii i części Francji*; F. R. Chateaubriand, *Duch chrześcijaństwa*; V. Hugo, *Wojna przeciw niszczycielom*; A. Welby N. Pugin, *Przeciwstawienia, czyli zestawienie wspaniałych budowli Wieków Średnich z odpowiadającymi im budynkami współczesnymi; pokazanie obecnego upadku smaku*; Eugène-Emmanuel Viollet-Le-Duc, *Słownik rozumowany architektury francuskiej od XI do XVI wieku*; J. Ruskin, *Kamienie Wenecji*).

Animacja, *Katedra*, reż. T. Bagiński 2001.

Opracowania poświęcone poezji Bolesława Leśmiana, malarstwu Claude'a Moneta, Camille'a Pissarra oraz grafice Konstantego Brandla.

CXXVIII. DWÓR JAKO INSTYTUCJA ŻYCIA KULTUROWEGO EPOK DAWNYCH

- Najważniejsze i najsłynniejsze dwory w dawnej Polsce.
 - Hierarchiczna struktura dworu – jej przejawy w słowie, zachowaniach (geście), wyglądzie osób; rytuał i obyczaj dworski.
 - Aktywność kulturowa wśród społecznych funkcji dworu.
 - Dwór jako miejsce spotkania, dysputy, rozmowy (uczestnicy, formy, funkcje).
 - Książka na dworze.
 - Teatr i muzyka na dworze.
 - Dwór jako miejsce kształcenia i wychowania.
 - Formy zabawy i rozrywki.
 - Trubadur, poeta dworski, Stańczyk, karzeł – zróżnicowanie ról.
 - Kobieta na dworze: między wykluczeniem a uwzniośleniem.
- Kulturotwórcze i cywilizacyjne funkcje dworu, emanacja kulturowa, sposoby oddziaływania.
- Dwór polski a dwory europejskie.
 - Literackie wizerunki dworu w piśmiennictwie dawnym, w powieści historycznej.

Literatura:

E. Aleksandrowska, *O Barbarze Sanguszkowej, jej literackim salonie i nieznannej twórczości poetyckiej*, w: *Kultura literacka połowy XVIII wieku w Polsce*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1992.

- J. Białoostocki, *Polski i włoski dworzanin o malarstwie. Co Górnicki pominął u Castiglione'a*, „Twórczość” 1982, z. 6.
- F. Bluché, *Życie codzienne we Francji w czasach Ludwika XIV*, Warszawa 1990.
- P. Burke, *Dworzanin*, w: *Człowiek renesansu*, tłum. A. Osmólska-Mętrak, red. E. Garin, Warszawa 2001.
- M. Ciccarini, *XVII-wieczne „dialogi” erystyczne: „Les entretiens d’Ariste et d’Eugene i „Rozmowy Artaksesa i Ewandra” Stanisława Herakliusza Lubomirskiego*, „Pamiętnik Literacki” 2005, z. 2.
- Dwory magnackie w XVIII wieku*, red. T. Kostkiewiczowa i A. Roćko, Warszawa 2005 (tu przede wszystkim rozprawy B.M. Puchalskiej, K. Obremskiego, J. Ryby, P. Kaczyńskiego, B. Judkowiak, J. Sawickiej-Jurek i in.).
- N. Elias, *O procesie cywilizacji. Analizy socjo- i psychogenetyczne*, tłum. T. Zabłudowski i K. Markiewicz, Warszawa 2011, wybrane rozdziały.
- U. Głowacka-Maksymiuk, *Aleksandra z książąt Czartoryskich Ogińska*, Siedlce 2003.
- Ł. Górnicki, *Dworzanin polski*, wstęp i oprac. R. Pollak, Wrocław 1954.
- A. Grzeškowiak-Krwawicz, *Zabaweczka. Józef Boruwłaski – fenomen natury, szlachcic, pamiętnikarz*, Gdańsk 2004 (rozdz. *Karzeł salonowy*).
- B. Judkowiak, *Słowo inscenizowane. O Franciszce Urszuli Radziwiłłowej – poetce*, Poznań 1992.
- A. Kawecka-Gryczowa, *Biblioteka ostatniego Jagiellona. Pomnik kultury renesansu*, Wrocław 1988.
- J. Kitowicz, *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, wydania różne, ks. VI *O stanie dworskim*.
- I. Komasa, *Książka na dworach Wazów w Polsce*, Wrocław 1994.
- M. Korolko, *Seminarium Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego. Humanisci w kancelarii króla Zygmunta Augusta*, Warszawa 1991.
- E. Kowecka, *Dwór „najrządniejszego w Polsce magnata”*, Warszawa 1991.
- J. Olkiewicz, *Polscy Medyceusze*, Warszawa 1985.
- B. Otwinowska, *Humanistyczna koncepcja „otium” w Polsce na tle tradycji europejskiej*, w: *Studia porównawcze o literaturze staropolskiej*, red. T. Michałowska, Wrocław 1980.
- B.M. Puchalska, *Obraz dworów zachodnioeuropejskich w polskiej literaturze pamiętnikarskiej XVII i XVIII wieku*, Białystok 2000.
- Paławy. Materiały sesji popularnonaukowej*, red. Z. Hirsz, A. Zagórska-Czarnecka, Lublin 1964.

- A. Ročko, *Osiemnastowieczna przyjemność ucztowania na dworach magnackich* oraz J. Ryba, *Rozkosze światowców: konwersacja*, w: *Przyjemność w kulturze epoki rozumu*, red. T. Kostkiewiczowa, Warszawa 2010.
- Stanisław Herakliusz Lubomirski. *Pisarz – polityk – mecenas*, red. W. Roszkowska, Wrocław 1982.
- K. Targosz, *Uczony dwór Ludwiki Marii Gonzagi (1646–1667). Z dziejów polsko-francuskich stosunków naukowych*, Wrocław 1975.

CXXIX. MIASTO JAKO FENOMEN KULTURY: PRZYKŁAD WARSZAWY

Miasto:

- Pojęcie „tekstu miejskiego”.
- Miasto: struktura i mit. Alegorie, symbole i obrazy związane z przestrzenią miejską (np. miasto jako moloch, jako labirynt).
- Co to znaczy, że miasto jest „palimpsestem”?
- Człowiek w przestrzeni miejskiej (psychologiczne, socjologiczne, ekonomiczne aspekty życia w wielkim mieście; wpływ komunikacji „ulicznej” na życie mieszkańców).
- Miasto w człowieku: przemiany podmiotu pod wpływem środowiska; miasto jako wyzwanie percepcyjne.

Warszawa:

- Miasto a historia i polityka (jak na przestrzeni miejskiej odciskają swoje piętno wydarzenia historyczne i kolejne epoki, np. zabory, odzyskanie niepodległości, czas PRL-u).
- Warszawa jako „dziwne miasto”. W poszukiwaniu legendy Warszawy.
- Warszawa „pustek” i „śladów”. Warszawa Polaków i Żydów.
- Miasto i jego miejsca „magiczne” i „demoniczne”(specyficzne miejskie przestrzenie, np. parki, bazyliki, sklepy, kawiarnie, dworce, dzielnice „złe” i „piękne”).
- Języki opisywania miasta (np. konwencja naturalistyczna, konwencja oniryczna, powieść tajemnic, powieść kryminalna, legenda miejska – urban legend).
- Współczesne próby rewitalizacji legendy Warszawy.

Teksty (do wyboru):

- B. Prus, *Lalka*.
- L. Tyrmand, *Zły*.
- S. Grzesiuk, *Boso, ale w ostrogach*.

T. Konwicki, *Mała apokalipsa*.

M. Tulli, *Sny i kamienie*.

A. Stasiuk, *Dziewięć*.

J. Hen, *Nowolipie*.

M. Białoszewski, *Chamowo*.

S. Wiechecki (Wiech), *Ksiuty z Melpomeną*.

W. Zambrzycki, *Kwaterna bożych pomyleńców*.

Niepiękne dzielnice. Reportaże o międzywojennej Warszawie, wybór i oprac. J. Dąbrowski, J. Koskowski, Warszawa 1964.

J.S. Majewski, D. Bartoszewicz, T. Urzykowski, *Spacerownik Warszawski i Spacerownik Warszawski 2*, Biblioteka „Gazety Wyborczej”, Warszawa 2006, 2007.

Zapisy współczesnych warszawskich akcji miejskich (np. gry uliczne, zapis działań Muzeum Powstania Warszawskiego, Festiwalu Kultury Żydowskiej i in.).

Opracowania:

M. Baranowska, *Pamiętnik mistyczny*, Gdańsk 1998.

I. Calvino, *Niewidzialne miasta*, tłum. A. Kreisberg, wyd. dowolne.

J. Detko, *Warszawa naturalistów*, Warszawa 1980.

Formy estetyzacji przestrzeni publicznej, red. J.S. Wojciechowski i A. Zeidler-Janiszewska, Warszawa 1998 (tu m.in. H. Paetzold, *Polityka przechadzki*; B. Frydryczak, *Okiem przechodnia: ulica jako przestrzeń estetyczna*).

B. Engelking-Boni, J. Leociak, *Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście*, Warszawa 2001.

M. Głowiński, *Labirynt, przestrzeń obcości*, w: tenże, *Mity przebrane*, Kraków 1994.

E. Paczoska, *Lalka czyli rozpad świata*, Warszawa 2009.

Pisanie miasta – czytanie miasta, red. A. Zeidler-Janiszewska, Poznań 1997 (zwłaszcza: T. Sławek, *Akro/nekro/polis: wyobrażenia miejskiej przestrzeni*, E. Rewers, *Ekran miejski*; M. Golka, *Wielokulturowość miasta* i in.).

Przestrzeń, filozofia i architektura. Osiem rozmów o poznawaniu, produkowaniu i konsumowaniu przestrzeni, red. E. Rewers, Poznań 1999.

E. Rewers, *Post-polis. Wstęp do filozofii ponowoczesnego miasta*, Kraków 2005 (tu zwłaszcza: *Ontologia śladów i pustek: w stronę miasta palimpsestu*).

E. Rybicka, *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowocześniejszej literaturze polskiej*, Kraków 2003 (wybrane rozdziały).

R. Sennet, *Ciało i kamień. Człowiek i miasto w cywilizacji Zachodu*, tłum. M. Konikowska, Gdańsk 1996.

W. Toporow, *Miasto i mit*, tłum. wybór i wstęp B. Żytko, Gdańsk 2000.

M. Zielińska, *Warszawa – dziwne miasto*, Warszawa 1995.

CXXX. DOŚWIADCZENIE NOWOCZESNOŚCI W KULTURZE XIX, XX I XXI W.

— Kategoria doświadczenia nowoczesności: sensory filozoficzne, pytania o podmiot.

— Przemiany rzeczywistości: najważniejsze przekształcenia w kulturze.

— Dwie legendy nowoczesności: biała (optymizm, wyobrażenie zwycięstw cywilizacji) i czarna (strach przed nowoczesnością, pytanie o jej cenę).

— Najważniejsze składniki doświadczenia nowoczesnego: zmiana w odczuwaniu czasu, przestrzeni.

— Problem komunikacji: nowoczesność i „demon ruchu”.

— Podróż i doświadczenie nowoczesności, kolej jako ikona nowoczesności.

— Nowoczesność i zmiany ról społecznych kobiet i mężczyzn: „flâneur” i „flâneuse”.

— Ciało w doświadczeniu nowoczesnym.

— Nowoczesność i ponowoczesność:

1. pojęcie „płynnej nowoczesności”;

2. wątki modernistyczne w kulturze ponowoczesnej;

3. końce nowoczesności i dalsze ciągi.

Teksty (do wyboru):

Nowocześni:

Ch. Baudelaire, *Malarz życia nowoczesnego*, tłum. J. Guze, Gdańsk 1998 (lub w: tenże, *Rozmaitości estetyczne*, tłum. J. Guze, Gdańsk 2000).

S. Grabiński, *Demon ruchu*.

B. Leśmian, *Przemiany rzeczywistości*, w: tenże, *Eseje lub: Modernizm: spotkania*, red. E. Paczoska i L. Magnone, Warszawa 2009.

E. Zola, *Wszystko dla pań*.

O. Wilde, *Portret Doriana Graya*.

Ponowocześni:

S. Chwin, *Esther*.

J. Dehnel, *Balzakiana*.

Z. Smith, *O pięknie*.

— Wybrane ekranizacje powieści obrazujących doświadczenie nowoczesności (np. *Portret damy* wg H. Jamesa, *Howards End* i *Pokój z widokiem* wg H. Forstera) i filmy o artystach je przeżywających (np. *Całkowite zaciemnienie* A. Holland).

Bibliografia:

- Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpienia*, Warszawa 2000.
- Z. Bauman, *Płynna nowoczesność*, tłum. T. Kunz, Kraków 2006.
- W. Benjamin, *Pasaże*, red. R. Tiedemann, tłum. I. Kania, posłowie Z. Bauman, Kraków 2005.
- M. Berman, „*Wszystko, co stałe rozplywa się w powietrzu*”. *Rzecz o doświadczeniu nowoczesności*, tłum. M. Szuster, wstęp A. Bielik-Robson, Kraków 2006.
- Ch. Taylor, *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej*, wstęp A. Bielik-Robson, Warszawa 2001.
- J. Jedlicki, *Świat zwyrodniały. Lęki i wyroki krytyków nowoczesności*, Warszawa 2000.
- Kultura w czasach globalizacji*, red. M. Jacyno, M. Kempny, A. Jawłowska, Warszawa 2004.
- Nowoczesność jako doświadczenie*, red. R. Nycz, A. Zeidler-Janiszewska, Kraków 2006 (tu m.in. R. Nycz, *O nowoczesności jako doświadczeniu – uwagi na wstępie* i in.).
- E. Paczoska, *Prawdziwy koniec XIX wieku. Śladami nowoczesności*, (rozdz. 1, 4, 7, 8), Warszawa 2010.
- Przerabianie XIX wieku w literaturze i kulturze współczesnej*, red. E. Paczoska i B. Szleszyński, Warszawa 2011.
- E. Rybicka, *Modernizowanie miasta. Zarys problematyki urbanistycznej w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2003.
- R. Salvadori, *Mitologia nowoczesności*, tłum. H. Kralowa, Warszawa 2004.
- R. Scruton, *Przewodnik po kulturze nowoczesnej dla inteligentnych*, tłum. J. Prokopiuk, J. Przybył, Łódź – Wrocław 2006.
- R. Sheppard, *Problematyka modernizmu europejskiego*, tłum. P. Wawrzyszko, w: *Odkrywanie modernizmu. Przekłady i komentarze*, red. R. Nycz, Kraków 2004.
- G. Simmel, *Mentalność mieszkańców wielkich miast*, w: tenże, *Socjologia*, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa 2005.
- Rekonfiguracje modernizmu. Nowoczesność i kultura popularna*, red. T. Majewski, Warszawa 2009.
- W. Tomasiak, *Ikona nowoczesności. Kolej w literaturze polskiej*, Wrocław 2007.

CZĘŚĆ II

CXXXI. LITERATURA AUDIALNA. AUDIOSFERA
(W SŁUŻBIE LITERATURY). NARRACJE AUDIALNE

— Audiosfera – uniwersum dźwiękowe; brzmieniowe wartości mowy; rola techniki w tworzeniu środowiska dźwiękowego; techniczne aspekty rejestracji literatury audialnej; dźwiękowe (także muzyczne) zabiegi kreowania przestrzeni fabuły, narracji, wytwarzania nastroju, wyobrażeń wyglądown.

— Radio: nowy środek przekazu literatury; literackie programy Polskiego Radia (lata 20. i 30.); radiowe formy literackie – słuchowisko, powieść w odcinkach, reportaż; specyfika odbioru radiowego.

— Radio jako popularyzator literatury; audycje o literaturze i jej twórcach.

— Radio w Polsce do końca lat 80. głównym producentem, mecenasem oraz dystrybutorem literatury kreowanej dźwiękiem; udział w kształtowaniu kultury literackiej.

— Digitalny kontekst kultury i nowe nośniki audialne.

— Audiobooki.

Literatura:

Wybrane słuchowiska radiowe.

Wybrane reportaże radiowe.

Maria Kuncewiczowa, *Dni powszednie państwa Kowalskich. Powieść radiowa*, Warszawa 1938.

Wybrane inne nagrania audialne.

Opracowania:

R. Jakobson, L. Waugh, *Magia dźwięków mowy*, tłum. M.R. Mayenowa, w: R. Jakobson, *W poszukiwaniu istoty języka. Wybór pism*, t. 1, Warszawa 1989.

W. Siwak, *Audiosfera na przełomie stuleci*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

L. Blaustein, *O percepcji słuchowiska radiowego*, Warszawa 1938.

T. Peiper, *Radiofon*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

M. McLuhan, *Radio bęben plemienny*, tłum. K. Jakubowicz, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

J. Mayen, *Radio a literatura*, Warszawa 1965.

- K. Schoning, *Literatura foniczna jako potencjalny przedmiot badań literackich*, tłum. H. Żebrowska, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- E. Pleszkun-Olejniczakowa, *Słuchowiska Polskiego Radia w okresie piętnastolecia 1925–1939*, t. 1–2, Łódź 2000.
- S. Bardijewska, *Nagie słowo. Rzecz o słuchowisku*, Warszawa 2001.
- E. Pleszkun-Olejniczakowa, J. Bachura, A. Pawlik, *Dwa Teatry. Studia z zakresu teorii i interpretacji sztuki słuchowiskowej*, Toruń 2011.
- M. Hopfinger, *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010, zwłaszcza: *Literatura audialna*.
audioteka.pl.

CXXXII. MONTAŻ

- Pojęcie montażu (zabieg formalny czy zabieg/proces twórczy?).
- Montaż a narracja i język filmu; montaż jako wyznacznik stylu reżysera, szkoły filmowej.
- Przemiany technik i sposobu myślenia o montażu.
- Montaż a czasoprzestrzeń filmowa.
- Funkcja dramaturgiczna i znaczeniowótórcza montażu.
- Typy montażu: twardy, miękki, równoległy, wewnątrzujęciowy, skojarzeniowy, dyskretny.
- Montaż a interpunkcja filmowa.
- Montaż filmowy a montaż literacki.

Literatura:

- R. Arnheim, *Film jako sztuka*, tłum. W. Wertenstein, Warszawa 1961.
- Audiowizualność w epoce przekazników elektronicznych*, red. A. Gwóźdź, Kraków 1994.
- B. Balázs, *Wybór pism*, oprac. A. Jackiewicz, Warszawa 1987.
- A. Bazin, *Film i rzeczywistość*, tłum. B. Michałek, Warszawa 1963.
- N. Burch, *Teoria reżyserii filmowej*, tłum. J. Mach, Warszawa 1983.
- G.A. Corradini, *Paradoks sztuki przyszłości*, tłum. W. Jury, „Film na Świecie” 1986, nr 325–326.
- S. Eisenstein, *Wybór pism*, red. R. Dreyer, Warszawa 1959.
- Estetyka i film*, red. A. Helman, Warszawa 1972.
- A. Helman, *O dziele filmowym*, Kraków 1981.

- K. Irzykowski, *Dziesiąta muza. Zagadnienia estetyczne kina*, Warszawa 1977.
- S. Kracauer, *Teoria filmu. Wyzwolenie materialnej rzeczywistości*, tłum. W. Wertheimstein, Warszawa 1975.
- J. Łotman, *Semiotyka filmu*, tłum. J. Faryno, T. Miczka, Warszawa 1983.
- K.D. Möller, *Montaż równoległy – składnia, semantyka, propaganda*, w: *Niemiecka myśl filmowa. Antologia*, t. 1, red. A. Gwóźdź, Kielce 1992.
- E. Morin, *Kino i wyobrażenia*, tłum. K. Eberhardt, Warszawa 1975.
- Ł. Plesnar, *Semiotyka filmu*, Kraków 1990.
- Ł. Plesnar, *Sposób istnienia i budowa dzieła filmowego*, Kraków 1990.
- J. Płażewski, *Język filmu*, Warszawa 1992.
- K. Reisz, *Technika montażu filmowego*, Warszawa 1967.
- S. Worth, *Poznawcze aspekty sekwencji w komunikacji wizualnej*, tłum. L. Kalaga, W. Kalaga, „Kino” 1977, nr 4.

CXXXIII. ADAPTACJA FILMOWA

— Pojęcie adaptacji; adaptacja czy przekład intersemiotyczny? Tekst w nowym kontekście.

— Język filmu a język literatury, widz a czytelnik; twórcy filmu a twórcy literatury.

— Typy, strategie transpozycji (ekranizacje, estetyczne przekłady, twórcze, swobodne adaptacje, inspiracje) i techniki adaptacji (np. usuwanie, dodawanie, upraszczanie, komplikowanie); modyfikacje wynikające ze zmiany medium.

— Adaptacja wobec pierwowzoru literackiego – zakres przekształceń i interpretacji.

— Aksjologia adaptacji i kryteria oceny – wierność czy swoboda twórcza?

Literatura:

- Film a literatura: materiały filmoznawczej sesji naukowej*, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1978.
- A. Helman, *Adaptacja – podstawowa technika twórcza kina*, „Kino” 1998, nr 4.
- A. Helman, *Twórcza zdrada. Filmowe adaptacje literatury*, Poznań 1998.
- M. Hopfinger, *Adaptacje filmowe utworów literackich. Problemy teorii i interpretacji*, Wrocław 1974.
- A. Jackiewicz, *Moja filмотeka: literatura i teatr w filmie*, Warszawa 1989.
- A. Jackiewicz, *Niebezpieczne związki literatury i filmu*, Warszawa 1971.

- Z. Kałużyński, *Perty kina: leksykon filmowy na XXI wiek*, t. 2: *Ekranizacje literatury*, Michałów-Grabina 2005.
- Kino wobec sztuk: związki, inspiracje, przenikanie*, red. D. Skotarczak, J. Nowakowski, Poznań 2007.
- A. Kołodyński, K.J. Zarębski, *Słownik adaptacji filmowych*, Warszawa 2011.
- T. Miczka, *Inspiracje plastyczne w twórczości filmowej i telewizyjnej A. Wajdy*, Katowice 1987.
- T. Miczka, *Adaptacja*, w: *Słownik pojęć filmowych*, t. 10, red. A. Helman, Kraków 1998.
- Między powtórzeniem a innowacją: seryjność w kulturze*, red. A. Kisielewska, Kraków 2004.
- W. Orłowski, *Z książki na ekran*, Łódź 1974.
- W. Osadnik, *Adaptacja filmowa jako przekład*, w: *Kino według Alicji*, red. W. Godzic, T. Lubelski, Kraków 1995.
- Poloniści o filmie*, red. M. Hendrykowski, Poznań 1997.
- W. Wierzewski, *Film i literatura*, Warszawa 1983.
- Wokół problemów adaptacji filmowej: praca zbiorowa*, red. E. Nurczyńska-Fidelska, Z. Batko, Łódź 1997.
- J. Ziomek, *Powinowactwa przez fabułę*, w: *tenże, Powinowactwa literatury*, Warszawa 1980.

CXXXIV. SERIALE TELEWIZYJNE

- Cykliczność i powtarzalność cechą charakterystyczną telewizji.
- Początki i przemiany gatunku (fabuły powieściowe na małym ekranie, polskie tele-sagi, seriale obyczajowe, historyczne, komediowe, kryminalne); awans artystyczny i kulturowy.
- Dekada seriali – fenomen kulturowy przełomu XX i XXI wieku, popularność formy i popularność wśród odbiorców.
- Konstrukcja fabuły; sposób prowadzenia narracji; bohaterowie seriali (typy i stereotypy).
- Poza serialami fabularnymi (serial dokumentalny, telenowela dokumentalna, reality show).
- Seriale poza telewizją (DVD, Internet, telefonia komórkowa).

Literatura:

Wybrane seriale (odcinki, serie).

Opracowania:

- A. Gwóźdź, *Telewizja jako serial*, w: *Między powtórzeniem a innowacją. Seryjność w kulturze*, red. Alicja Kisielewska, Kraków 2004.
- P. Nowicki, *Co to jest telenowela*, Warszawa 2006.
- S. Hall, *Serial telewizyjny albo obłaskawienie świata (kilka uwag krytycznych)*, tłum. A. Wyka, „Przekazy i Opinie” 1979, nr 2.
- M. Przyłipiak, „*An American Family*” jako zapowiedź współczesnych form serialowych dokumentalizmu telewizyjnego, w: *Między powtórzeniem a innowacją: seryjność w kulturze*, red. A. Kisielewska, Kraków 2004.
- M. Hopfinger, *Seriale telewizyjne*, w: *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010.
- Polskie seriale telewizyjne. Studium antenowe*, red. J. Uszyński, Warszawa 2001.
- Polskie seriale telewizyjne 2005. Studium antenowe*, red. J. Uszyński, Warszawa 2005.
- A. Kisielewska, *Polskie tele-sagi – mitologia rodzinności*, Kraków 2009.
- J. Feuer, *HBO i pojęcie telewizji jakościowej*, w: *Zmierzch telewizji? Przemiany medium. Antologia*, red. T. Bielak, M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa 2011.
- J. Mittell, *Złożoność narracyjna we współczesnej telewizji amerykańskiej*, w: *Zmierzch telewizji? Przemiany medium. Antologia*, red. T. Bielak, M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa 2011.
- B. Łaciak, *Polskie seriale obyczajowe jako element dyskursu o problemach społecznych*, „Societas/Communitas” 2006, nr 2 (2).

CXXXV. KULTURA POPULARNA I MASOWA

- Kultura popularna i masowa a kultura elitarna; kultura ludowa i awangardowa.
- Kultura popularna a kultura masowa – podobieństwa i różnice.
- Cechy i funkcje tekstów popularnych i masowych.
- Standardy estetyczne, uprawiane gatunki, topika, protagoniści, struktura fabuły literatury popularnej.
- Geneza kultury masowej – społeczne, ekonomiczne, technologiczne podstawy zjawiska.
- Masy społeczne i mentalność człowieka masowego; makdonaldyzacja, konsumpcjonizm, komercjalizacja.
- Media kultury masowej i przemysł kulturalny.

- Oblicza krytyki kultury masowej.
- Sztuka współczesna wobec wytworów kultury masowej.

Literatura:

- Artystów gry z kulturą*, red. A. Kisielewski, Białystok 2009.
- R. Barthes, *Mitologie*, tłum. A. Dziadek, Warszawa 2000.
- J. Baudrillard, *Precesja symulaków*, w: *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Kraków 1997 (lub w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005).
- W. Burszta, *Od mowy magicznej do szumów popkultury*, Warszawa 2009.
- W.J. Burszta, *Kultura popularna jako wspólnota uczuciowa*, w: „Kultura Popularna” 2002, nr 1.
- U. Eco, *Kronika globalnej wioski*, w: tenże, *Semiologia życia codziennego*, tłum. J. Ugniewska, P. Salwa, Warszawa 1996.
- U. Eco, *Apokaliptycy i dostosowani: komunikacja masowa i teoria kultury masowej*, tłum. P. Salwa, Warszawa 2010.
- T.H. Eriksen, *Tyrania chwili*, tłum. G. Sokół, Warszawa 2003.
- J. Fiske, *Zrozumieć kulturę popularną*, tłum. K. Sawicka, Kraków 2010.
- Gadżety popkultury: społeczne życie przedmiotów*, red. W. Godzic, M. Żakowski, Warszawa 2007.
- J. Ortega y Gasset, *Bunt mas*, tłum. P. Niklewicz, Warszawa 1995.
- M. Horkheimer, T. W. Adorno, *Przemysł kulturalny*, w: ciż, *Dialektyka oświecenia*, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa 1994.
- F. Jameson, *Postmodernizm i społeczeństwo konsumpcyjne*, w: *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Kraków 1997.
- H. Jenkins, *Kultura konwergencji: zderzenie starych i nowych mediów*, tłum. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2007.
- Kicz, tandeta, jarmarczność w kulturze masowej XX wieku*, red. L. Rożek, Częstochowa 2000.
- A. Kłoskowska, *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa 2005.
- Kultura popularna w społeczeństwie współczesnym: teoria i rzeczywistość*, red. J. Drozdowicz, M. Bernasiewicz, Kraków 2010.
- H. Marcuse, *Człowiek jednowymiarowy. Badanie nad ideologią rozwiniętego społeczeństwa przemysłowego*, tłum. S. Konopacki, oprac. W. Gruszczyński, Warszawa 1991.
- D. McDonald, *Kultura masowa*, tłum. i oprac. Cz. Miłosz, Kraków 2002.

- Niedyskretny urok kiczu: problemy filmowej kultury popularnej*, red. G. Stachówna, Kraków 1997.
- E. Morin, *Masowy odbiorca*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- E. Morin, *Przemysł kulturalny*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- Nowe formy w literaturze popularnej*, red. B. Owczarek, J. Frużyńska, Warszawa 2007.
- Nowoczesność jako doświadczenie: analizy kulturoznawcze*, red. A. Zeidler-Janiszevska, R. Nycz, B. Giza, Warszawa 2008.
- Pejzaże audiowizualne. Telewizja, wideo, komputer*, red. A. Gwóźdź, Kraków 1997.
- D. Riesman, *Samotny tłum*, tłum. J. Strzelecki, Warszawa 1971.
- G. Ritzer, *Makdonaldyzacja społeczeństwa. Wydanie na nowy wiek*, tłum. L. Stawowy, Warszawa 2003.
- Słownik literatury popularnej*, red. T. Żabski, Wrocław 2006.
- J. Storey, *Studia kulturowe i badania kultury popularnej*, tłum. i red. J. Barański, Kraków 2003.
- D. Strinati, *Wprowadzenie do kultury popularnej*, tłum. W.J. Burszta, Poznań 1995.
- R. Sulima, *Antropologia codzienności*, Kraków 2000.
- J. Szyłak, *Komiks w kulturze ikonicznej XX wieku: wstęp do poetyki komiksu*, Gdańsk 1999.
- K.T. Toeplitz, *Kultura w stylu blue jeans*, Warszawa 1975.
- S. Żółkiewski, *Ukryte założenia i jawne interpretacje kultury masowej*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.

CXXXVI. KULTURA W INTERNECIE I KULTURA INTERNETU (WYBRANE ZAGADNIENIA)

— Książka w sieci. Omów różne sposoby jej internetowej obecności, porównaj i zastanów się, czy te nowe formy niszczą kulturę słowa drukowanego czy ją wzbogacają?

— Przemiany komunikacji literackiej pod wpływem internetu na przykładzie relacji między autorem, czytelnikiem i instytucjami pośredniczącymi (np. wydawnictwa, krytyka literacka).

— <http://liternet.pl> – jako forum relacji, blog Sosnowskiego jako materiał do analizy <http://www.jerzysosnowski.pl/>

— Czym jest literatura elektroniczna? Omów gatunki literatury elektronicznej i porównaj z innymi formami piśmiennictwa elektronicznego (np. blogi, fora internetowe, e-maile). Czy literatura elektroniczna jest formą literatury? http://techsty.art.pl/magazyn/magazyn7/literatura_elektroniczna_czym_jest_1.html, <http://collection.eliterature.org/1/>

— Omów wybraną wspólnotę literacką w sieci (np. BiblioNetka.pl, nieszuflada.pl) i porównaj ze wspólnotami fanowskimi. Czy publikowanie tekstów literackich w internecie to przejaw grafomanii?

— Internet umożliwił łatwy, powszechny i szybki dostęp do dóbr kultury, choć niektóre jego formy (np. ściąganie plików lub dzielenie się nimi w sieci) budzą kontrowersje. Scharakteryzuj strony współczesnego sporu o prawa autorskie, definiując kluczowe pojęcia: prawa autorskie (osobiste i majątkowe), dozwolony użytek, domena publiczna, *creative commons*.

<http://prawokultury.pl/>

<http://legalnakultura.pl>

— Sieciowe muzea i galerie – nowa forma zwiedzania, gromadzenia i eksponowania. Omów tę dziedzinę kultury na kilku wybranych przez siebie przykładach

np. <http://www.tate.org.uk/britain/explore/etb.jsp>

<http://musee.louvre.fr/visite-louvre/index.html?defaultView=entresol.s489.p01&lang=ENG>

<http://printo.republika.pl/warszawa>)

— Od filmu niemego do YouTube – forma artystyczna a technika. Na wybranych przykładach omów przemiany form filmowych pod wpływem technologii.

<http://www.tvn24.pl/1,1697821,druk.html>, <http://www.nitrofilm.pl/stro-na/lang:pl/konserwacja/historia-techniki-filmowej.html>

<http://goniecinternetowy.pl/2010/12/07/jak-wyglada-wykorzystanie-technik-komputerowych-w-produkcji-filmowej/>

<http://www.youtube.com/watch?v=0ugqpniUwkk>

Opracowania:

Estetyka wirtualności, red. M. Ostrowicki, Kraków 2005.

M. Filiciak, M. Danielewicz, A. Buchner i K. Zaniewska, *Tajni kulturalni. Obiegi kultury z perspektywy twórców sieciowych węzłów wymiany treści*, Warszawa 2012 (http://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/146/Tajni_Kulturalni_Raport.pdf).

M. Filiciak, J. Hofmokl i A. Tarkowski, *Obiegi kultury. Społeczna cyrkulacja treści. Raport z badań*, Warszawa 2012.

(http://creativecommons.pl/wp-content/uploads/2012/01/raport_obiegi_kultury.pdf).

- J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2006.
- M. Hopfinger, *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010.
- A. Keen, *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę*, Warszawa 2007.
- Kultur@ literacka*, „Teksty Drugie” 2012, nr 6.
- L. Lessig, *Remiks. Aby sztuka i biznes rozkwitały w hybrydowej gospodarce*, tłum. R. Próchniak, Warszawa 2008.
- P. Levinson, *Miękkie ostrze czyli historia i przyszłość rewolucji informatycznej*, tłum. H. Jankowska, Warszawa 2006.
- Liternet.pl*, red. P. Marecki, Kraków 2003.
- L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypriański, Warszawa 2006.
- J.V. Mascelli, *5 tajników warsztatu filmowego*, Warszawa 2007.
- Nowe media w komunikacji społecznej XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2002.
- Piękno w sieci: estetyka a nowe media*, red. K. Wilkoszewska, Kraków 1999.
- Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje*, red. Ł. Jonak i in., Warszawa 2006.
- Tekst (w) sieci*, t. 1, red. D. Ulicka, Warszawa 2009.
- Tekst (w) sieci*, t. 2, red. A. Gumkowska, Warszawa 2009.
- (streszczenia zawartości *Tekstu (w) sieci* tutaj: <http://tekstwsieci.blox.pl/html>)
- Ch. Vandendorpe, *Od papieru do hipertekstu. Esej o przemianach tekstu i lektury*, tłum. A. Sawisz, Warszawa 2008.
- M. Więckiewicz, *Blog w perspektywie genologii multimedialnej*, Toruń 2012.
- J. Wrycza, *Galaktyka języka internetu*, Gdynia 2008.
- M. Zielińska, *Epoka postpapierowa*, „Teksty Drugie” 2010, nr 1–2.
- http://pliki.gemius.pl/Raporty/2008/2008_Gemius_Blox.pl_Badanie_blogosfery.pdf.

Muzea w sieci

http://www.odyssei.com/wirtualne-muzea/1084_news.html

<http://www.metmuseum.org/>

<http://www.zamek-lancut.pl/pl/ZamekDzisiaj/Ekspozycje>

<http://www.komeda.pl/muzeum/muzeum.html>

<http://zabawkiprl.pl/gallery>

Literatura w sieci

<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/list-lib>

literat.ug.edu.pl

<http://www.polona.pl/>

<http://techsty.art.pl/>

<http://www.wolnelektury.pl/>

<http://lekturyonline.pl/>

<http://dziedzictwo.polska.pl/>

CXXXVII. GRY KOMPUTEROWE

— Gry w kulturze współczesnej (ludyczny wymiar współczesności, rynek przemysłu rozrywkowego, digitalizacja, kultura uczestnictwa).

— Omów ewolucję gier (techniczną, tekstową, audiowizualną) na wybranych przykładach.

— Scharakteryzuj typy gier komputerowych na wybranych przykładach i uzasadnij taki podział.

— Kulturowe wymiary gier fabularnych (interaktywność a ergodyczność, status komunikacyjny, konwencja fantasty, symulatory codziennego życia, światy wirtualne i problem tożsamości, świat wirtualny i świat rzeczywisty).

— Dwie perspektywy w interpretacji gier: spór ludologów z narratologami.

Utwory:

Wybrane gry fabularne.

Opracowania:

Karnawalizacja. Tendencje ludyczne w kulturze współczesnej, red. J. Grad, H. Mamzer, Poznań 2004.

Ludyczny wymiar kultury, red. J. Grad, H. Mamzer, Poznań 2004.

H. Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, tłum. M. Bernatowicz, M. Filiciak, Warszawa 2007.

J. Szeja, *Gry fabularne – nowe zjawisko kultury współczesnej*, Kraków 2004.

M. Filiciak, *Wirtualny plac zabaw. Gry sieciowe i przemiany kultury współczesnej*, Warszawa 2006.

Kulturotwórcza funkcja gier. Gra jako medium, tekst i rytuał, t. 1, red. A. Surdyk, Poznań 2007, t. 2, red. A. Surdyk, J. Szeja.

Kulturotwórcza funkcja gier. Gra w kontekście edukacyjnym, społecznym i medialnym, red. A. Surdyk, J.Z. Szeja, „Homo Communicativus” 2008, nr 2.

- Kulturotwórcza funkcja gier. Cywilizacja zabawy czy zabawy cywilizacji? Rola gier we współczesności*, red. A. Surdyk, J.Z. Szeja, „Homo Communicativus” 2008, nr 3.
- D. Urbańska-Galanciak, *Homo players. Strategie odbioru gier komputerowych*, Warszawa 2009.
- M. Hopfinger, *Gry komputerowe*, w: *Literatura i media. Po 1989 roku*, Warszawa 2010.
- S. Myoo [M. Ostrowicki], *Tożsamość człowieka w środowisku elektronicznym*, „Kwartalnik Filmowy” 2008, nr 62–63.
- Światy z pikseli: antologia studiów nad grami komputerowymi*, wybór M. Filiaciak, Warszawa 2010.
- P. Mańkowski, *Cyfrowe marzenia: historia gier komputerowych i wideo*, Warszawa 2010.
- B. Kluska, *Dawno temu w grach. Czas pionierów. Szkice z historii gier komputerowych*, Łódź 2008.
- P. Sterczewski, *Czytanie gry*, „Teksty Drugie” 2012, nr 6.
- J. Z. Szeja, *Życie w grze, seks w grze*, „Homo Ludens” 2009, nr 1.
- E. Aarseth, *Cybertekst* (wstęp do książki: *Cybertext. Perspectives of Ergodic Literature*, tłum. D. Sikora, M. Pisarski, www.techsty.art.pl/magazyn2/artykuly/aarseth_cybertekst.html)
- L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypryański, Warszawa 2006.

CXXXVIII. NOWE ZJAWISKA JĘZYKOWE I LITERACKIE W INTERECIE

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga:

Uczeń ma do wyboru ścieżkę językoznawczą lub literaturoznawczą.

1. Ścieżka językoznawcza

— Potrzeby komunikacyjne współczesnych społeczeństw i ich wpływ na rozwój technik i technologii informatycznych. Oddziaływanie współczesnych technik i technologii informatycznych na przebieg komunikacji językowej.

— Typy sytuacji nadawczo-odbiorczych w komunikacji internetowej w porównaniu z sytuacjami w komunikowaniu się za pośrednictwem innych mediów.

— Cechy komunikacji internetowej. Rozważ takie aspekty, jak: bezpośredniość – pośredniość, synchroniczność – asynchroniczność, oficjalność –

kolokwialność, samokontrola – spontaniczność, anonimowość – jawność, szczerłość – autokreacja.

— Zasady funkcjonowania w Internecie: anarchizm komunikacyjny versus netykieta, hierarchia uczestników komunikacji versus egalitaryzm. Z czego wynikają te zasady i jaki wpływ mają na kształt językowy różnego typu tekstów internetowych.

— Swoiste cechy tekstów internetowych: temporalność versus niezniszczalność, intertekstowość i hipertekstowość versus linearność. Rozważ te zagadnienia w perspektywie funkcji języka.

— Tradycyjne i nowe akty mowy w Internecie. Jakie środki leksykalne i typograficzne są wykorzystywane w każdym z typów aktów?

— Środki typograficzne i (orto)grafia nowych form wypowiedzi internetowej, takich jak: czaty, blogi, fora internetowe, zjawisko hackmowy – o czym mogą świadczyć?

Opracowania:

- I. Bajerowa, *Wpływ techniki na ewolucję języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980.
- E. Balcerzan, *W stronę genologii multimedialnej*, „Teksty Drugie” 1999, nr 6.
- N. Bolz, *Rozstanie z galaktyką Gutenberga*, tłum. K. Krzemieniowa, w: *Po kinie?...: audiowizualność w epoce przekazników elektronicznych*, wybór, wprowadzenie i oprac. A. Gwóźdź, Kraków 1994.
- M. Castells, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, tłum. T. Hornowski, Poznań 2003.
- R. Chymkowski, *Czytanie z ekranu – wstępny zarys problematyki*, „Przegląd Humanistyczny” 2002, nr 1.
- M. Czajkowski, *Leksykon Internetu. Technologia, kultura, biznes, polityka, rozrywka*, Warszawa 1999.
- M. Dąbrowska, *Język e-maila jako hybryda mowy i pisma*, w: *Język trzeciego tysiąclecia*, red. G. Szpila, Kraków 2000.
- D. De Kerckhove, *Inteligencja otwarta. Narodziny społeczeństwa sieciowego*, wstęp i oprac. W. Rowland, tłum. A. Hildebrandt, R. Glegoła, Warszawa 2001.
- J.A. Fishman, *Socjologia języka*, w: *Język w świetle nauki*, red. B. Stanosz, Warszawa 1980.
- H.G. Gadamer, *Człowiek i język*, w: *tenże, Rozum, słowo, dzieje*, Warszawa 2000.
- T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa – Kraków 1999.

- W. Godzic, *Język w Internecie: Czy piszemy to, co myślimy?*, w: *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2000.
- B. Golus, *Fenomen rozmów internetowych i ich języka*, w: *Dialog a nowe media*, red. M. Kuta, Katowice 2003, <http://dialog.us.edu.pl>.
- W. Gruszczyński, *Czy normy językowe obowiązują w Internecie?*, w: *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2001.
- R. Grzegorzczkowska, *Rola języka w tworzeniu kultury umysłowej*, w: „Język a kultura” 1, Wrocław 1991.
- J. Grzenia, *Literatura polska w Internecie*, „Postscriptum” 1996, nr 19, (http://sjikp.us.edu.pl/ps/ps_18_07.html).
- J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2007.
- J. Grzenia, *Zasady komunikacji internetowej*, w: *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006.
- D. Gut, *Piszę więc jestem. O języku Internetu*, „Konteksty” 1999, nr 1–2;
- J. Jagodzińska, *Dyskurs internetowy*, w: *Czynności tworzenia i rozumienia wypowiedzi*, red. J. Porayski-Pomsta, Warszawa 2002.
- M. Jasińska, *Językowy savoir-vivre w Internecie*, w: *Język w komunikacji*, t. 3, red. G. Habrajska, Łódź 2001.
- Ch. Jonscher, *Życie okablowane. Kim jesteśmy w epoce przekazu cyfrowego?*, Warszawa 2001.
- I. Kurcz, *Psychologia języka i komunikacji*, Warszawa 2000.
- L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypriański, Warszawa 2006.
- M. Oczkowski, *Język użytkowników sieci komputerowej Internet*, <http://www.kana.silesia.top.pl/oczy/irc.html>, 1999.
- K. Ożóg, *Polszczyzna przelomu XX i XXI wieku: wybrane zagadnienia*, Rzeszów 2001.
- M. Parzuchowski, *Cierpienia młodego bloggera. Funkcje publikacji treści prywatnych w Internecie*, <http://psychologia.univ.gda.pl/blog/blogi.htm>, 2002.
- B. Pfaffenberger, *Słownik terminów komputerowych*, Warszawa 1999.
- J. Radkiewicz, *Dziwny świat IRC*, „Chip” 1998, nr 12.
- M. Sieńko, *Człowiek w pajęczynie – Internet jako zjawisko kulturowe*, Warszawa 2002.
- P. Sitarski, *Czas rzeczywisty, nierzeczywista rozmowa. Komunikacja językowa w Internecie a nowa tożsamość użytkowników i „nowe wspólnoty”*, w: *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2001.

Z. Suszczyński, *Hipertekst a „galaktyka Gutenberga”*, w: *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku. Antologia*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2002.

R. Tadeusiewicz, *Spoleczność Internetu*, Warszawa 2002.

2. Ścieżka literaturoznawcza

— Internetowe gatunki tekstowe. Scharakteryzuj kilka z nich, np.: blogi, maile, czaty, gry sieciowe, posty. Rozważ, czy powstały one jako przekształcenie wcześniejszych form (wskaż gatunki tekstowe, które je poprzedzają i określ, na czym polega ich ewolucja); Problem gatunków pierwotnych i wtórnych. Na czym polega ewolucja gatunków?

— Powieść hipertekstowa jako przykład literatury internetowej. Odnosząc się do konkretnych przykładów, porównaj narrację hipertekstową do sposobów prowadzenia narracji w literaturze książkowej. Jakie zabiegi tekstowe obecne w tradycyjnej literaturze zapowiadają powieść hipertekstową?

— Relacje nadawczo-odbiorcze w komunikacji internetowej. Porównaj je z relacjami w komunikacji literackiej. Omów wymiennosc ról komunikacyjnych, rozważ status użytkownika. Zastanów się nad relacjami między odbiorem linearnym, symultanicznym i czytaniem „w głąb”.

— Autor i autorstwo przekazów internetowych. Określ swoistość tych kategorii w porównaniu z ich realizacjami w przekazach innych mediów. Rozważ zagadnienia autorstwa zbiorowego, anonimowego.

— Czas i przestrzeń w świecie wirtualnym. Czym różnią się od sposobów przejawiania się w literaturze?

— Semiotyka przekazów internetowych. Dokonaj analizy wybranej strony internetowej (np. serwisu informacyjnego) z uwagi na jej organizację semiotyczną (zastanów się nad sytuacją znaku w internecie, nowymi formami znaków, ich typami).

— Możliwe kierunki rozwoju komunikacji literackiej w internecie (sądy własne i przewidywania).

— Co sądzisz o publikowaniu literatury w internecie, o bibliotekach wirtualnych i czasopismach internetowych?

— Jakie są według ciebie plusey i minusy kreowania i zamieszczania tekstu w internecie przez każdego? Jakie wynikają z tego korzyści czy też niebezpieczeństwa dla literatury? Rozważ zagadnienie literatury wysokoartystycznej i kiczu w internecie oraz problem dostępności literatury.

— Jaki wpływ będą miały (a może już mają) komunikacja internetowa i komputerowy sposób tworzenia tekstu na literaturę? Zaprojektuj hipertekstowy utwór literacki.

Opracowania:

- E. Balcerzan, *W stronę genologii multimedialnej*, w: *Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki, I. Opacki, Warszawa 2000.
- J. Baudrillard, *Porządek symulaków*, w: *Widzieć, myśleć, być. Technologie mediów*, oprac. A. Gwóźdź, Kraków 2001.
- W.J. Burszta, *Internetowa polis w trzech krótkich odsłonach*, w: *Ekran, mit, rzeczywistość*, red. W. Burszta, Warszawa 2003.
- W.J. Burszta, *Tożsamość narracyjna w dobie ekranu*, w: *Narracja i tożsamość (I). Narracje w kulturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa 2004.
- T. Cantelmi, L.G. Grifo, *Wirtualny umysł. Fascynująca pajęczyna Internetu*, tłum. L. Rodziewicz, Kraków 2003.
- M. Castells, *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*, tłum. T. Hornowski, Poznań 2003.
- P. Celiński, *Wyzwania hipertekstu – granice nieograniczonego*, w: *Estetyka wirtualności*, red. M. Ostrowicki, Kraków 2005.
- C. Chesher, *Ontologia domen cyfrowych*, w: *Widzieć, myśleć, być. Technologie mediów*, oprac. A. Gwóźdź, Kraków 2001.
- T.H. Eriksen, *Tyrania chwili. Szybko i wolno płynący czas w erze informacji*, tłum. G. Sokół, Warszawa 2003.
- M. Filiciak, *Wirtualny plac zabaw. Gry sieciowe i przemiany kultury współczesnej*, wstęp W. Godzic, Warszawa 2006.
- E. Gajewska, *Komputer cały w obrazkach. Komunikat słowny versus ikonki*, w: *Między oryginałem a przekładem*, t. 10: *Między tekstem a obrazem. Przekład a telewizja, reklama, teatr, film, komiks, Internet*, red. U. Kropiwiec, M. Filipowicz-Rudek, J. Konieczna-Twardzikowa, Kraków 2005.
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2000 (hasła: gatunek literacki, genologia).
- D. de Kerckhove, *Powłoka kultury. Odkrywanie nowej elektronicznej rzeczywistości*, tłum. W. Sikorski, P. Nowakowski, Warszawa 1996.
- R.W. Kluszczyński, *Spółczesność informacyjna. Cyberkultura. Sztuka. Multimedia*, Kraków 2002.
- T. Kubikowski, *Teatr w sieci*, „Didaskalia” 1996, nr 12.
- Liternet. Literatura i internet*, red. P. Marecki, Warszawa 2002.
- L. Manovich, *Język nowych mediów*, tłum. P. Cypryański, Warszawa 2006.
- P. Miczka-Pajestka, *Podmiot i jego cyfrowa egzystencja*, w: *Estetyka wirtualności*, red. M. Ostrowicki, Kraków 2005.

- T. Miczka, *O niektórych przesunięciach komunikacyjnych*, w: *Od fotografii do rzeczywistości wirtualnej*, red. M. Hopfinger, Warszawa 1997.
- B. Reeves, C. Nass, *Media i ludzie*, tłum. H. Szczerkowska, Warszawa 2000.
- P. Rypson, *Hipertekst i hipermedia – problem autorstwa*, w: *Od fotografii do rzeczywistości wirtualnej*, red. M. Hopfinger, Warszawa 1997.
- M. Sandbothe, *Transwersalne światy medialne. Filozoficzne rozważania o Internecie*, tłum. K. Krzemieniowa, w: *Widzieć, myśleć, być. Technologie mediów*, oprac. A. Gwóźdź, Kraków 2001.
- P. Sitarski, *Rozmowa z cyfrowym cieniem. Model komunikacyjny rzeczywistości wirtualnej*, Kraków 2002.
- Słownik pojęć i tekstów kultury*, red. E. Szczęsna, Warszawa 2002 (hasła: gatunek, genologia, Internet).
- E. Szczęsna, *Poetyka w świecie domen cyfrowych*, w: *taż, Poetyka mediów. Polisemiotyczność, digitalizacja, reklama*, Warszawa 2007 lub „Teksty Drugie” 2006, nr 4.
- E. Wilk, *Nadzór a Internet. Kilka uwag o tożsamości w dobie komunikacji cyfrowej*, w: *Piękno w sieci. Estetyka a nowe media*, red. K. Wilkoszewska, Kraków 1999.
- E. Wilk, *Nawigacje słowa. Strategie werbalne w przekazach audiowizualnych*, Kraków 2000.
- B. Witosz, *Ewolucja form gatunkowych*, w: *taż, Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*, Katowice 2005.

CXXXIX. MEDIALNE TRANSFORMACJE SŁOWA

Temat konkursowy z lat poprzednich

— Słowo jako zjawisko kulturowe; wpływ mediów na sposób istnienia słowa w kulturze, jego zasięg, pełnione funkcje; relacje nadawczo-odbiorcze, sposób kreowania tekstu, językowy obraz świata. Technologiczne przemiany słowa a kształtowanie się mediów (np. książki, czasopisma, teatru, filmu, plakatu) i form gatunkowych (np. oracji, listu, graffiti, komentarza, powieści, tragifarsy).

— Słowo w kulturze oralnej: dialogowość i teatralizacja słowa; mowa jako miejsce komunikowania się i rozumienia, ale też różnicowania i poróżnienia; wypowiadanie siebie: subiektywność, ekspresyjność mowy; udział gestu, mimiki, intonacji w kreowaniu znaczeń słownych. Nazywanie i jego funkcje (np. ustanawianie istnienia, roztaczanie panowania, porządkowanie).

— Słowa – tabu. Konwencje, rytuały, formuły konwersacyjne (toast, kondolencje, powinszowania, zaklinanie, błogosławieństwo, modlitwa, przekleństwo)

– ich funkcje społeczne; akty mowy; gatunki ustne i wywodzące się z tradycji ustnej (np. gawęda, opowiadanie, anegdota, kazanie, przemówienie, referat, wykład, improwizacja).

— Słowo mówione a słowo pisane (sytuacyjność, ulotność, spontaniczność, skojarzeniowość a utrwalenie, kreowanie tekstowego świata, obiektywizacja myśli, linearność); mowa i pismo wobec pamięci, funkcja upamiętniania (słowo ryte, pisane) i zapamiętywania (techniki mnemoniczne, przepisywanie – kopiści); piśmiennosc a rozwój poezji, epistolografii, pamiętnikarstwa, historiografii, hagiografii; religijność oralna a święta księga; prawo w tradycji ustnej i piśmiennej (np. poświadczenie, umowy).

— Słowo w kulturze druku: standaryzacja i przezroczystość słowa; rola druku w kształtowaniu się dyskursów: prawnego, naukowego, literackiego, dziennikarskiego, politycznego. Udział słowa drukowanego w kształtowaniu społeczeństwa: alfabetyzacja, rozwój czytelnictwa (biblioteki, prasa, narodziny powieści), szkolnictwa (podręczniki), popularyzacja wiedzy (encyklopedie); samoświadomość słowa (słowniki); słowo jako nośnik idei, słowo perswazyjne, propagandowe, masowe (ulotka, broszura, gazeta). Słowo w interakcji z obrazem: plakat, komiks.

— Słowo w epoce multimediów i technologii cyfrowych. Wpływ nowoczesnych technik druku, możliwości zapisu i przetwarzania dźwięku, obrazu na sytuację słowa. Udział barwy, ilustracji, muzyki, efektów dźwiękowych, ruchomego obrazu, technologii 3D w kreowaniu znaczeń przekazu językowego.

— Słowo we współczesnych mediach masowych: prasie, radio, telewizji, internecie. Ikonizacja i udźwiękowanie słowa a werbalizacja obrazu. Słowo interaktywne w hipertekście. Transformacje słowa w gatunkach cyfrowych (SMS-ach, e-mailach).

Uwagi o opracowaniu tematu:

Temat medialnych transformacji słowa jest niewątpliwie obszerny. Zaproponowany wyżej zestaw zagadnień wskazuje niewątpliwie na bogactwo rozwidlających się ścieżek wiodących ku osobnym, złożonym zagadnieniom, ale stanowi jedynie inspirację, wstępną propozycję możliwych do penetracji problemów. Dlatego z jednej strony wskazane jest dokonanie wyboru grupy zagadnień zgodnie z własnym pomysłem na realizację tematu, z drugiej odważne poszerzenie pola namysłu o problemy, które w związku z realizacją tematu podsunie lektura tekstów. Podobnie rzecz ma się z zaproponowaną listą prac naukowych. Są to pozycje ważne, ale nie jedyne na liście ważnych; odnoszące się do podanych zagadnień, ale w różnym stopniu i nie do wszystkich jednocześnie. Dlatego pożądane jest, by dokonać takiego wyboru spośród pozycji bibliografii, by wybór ten pozwolił możliwie najrzetelniej i najciekawiej opracować dany zespół zagadnień. Można też sięgnąć do opracowań wyszukanych przez siebie,

a ważnych dla realizacji tematu (łącznie od kilku większych do kilkunastu mniejszych opracowań).

Opracowania:

- M. Bachtin, *Słowo dialogu – dialogowość słowa*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, tłum. D. Ulicka, Warszawa 1986.
- A. Banach, *Pismo i obraz*, Kraków 1966 (wybrane rozdziały).
- J. Bartmiński, *Opozycja ustności i literackości*, „Literatura Ludowa” 1989.
- B. Bettelheim, *O sztuce opowiadania baśni*, w: tenże, *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, tłum. D. Danek, Warszawa 1996.
- E. Cassirer, *Esej o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, tłum. A. Staniewska, Warszawa 1977 (o nazywaniu).
- D. de Kerckhove, *Słuch oralny a słuch pisemny*, w: tenże, *Powłoka kultury. Odkrywanie elektronicznej rzeczywistości*, tłum. W. Sikorski, P. Nowakowski, Warszawa 1996.
- U. Eco, *O bibliotece*, tłum. A. Szymanowski, Warszawa 2007.
- L. Febvre, H.J. Martin, *Książka, ten zaczyn*, tłum. A. Mencwel, „Przegląd Humanistyczny” 1989.
- J.G. Frazer, *Złota gałąź*, tłum. H. Krzeczkowski, Warszawa 1969 (o słowach tabu).
- H.G. Gadamer, *Człowiek i język*, w: tenże, *Rozum, słowo, dzieje*, wybór K. Michalski, Warszawa 2000.
- M. Głowiński, *Narracja, nowomowa, forma totalitarna*, „Teksty Drugie”, 1990.
- G. Godlewski, *Słowo – pismo – sztuka słowa*, Warszawa 2009 (wybrane rozdziały).
- Ł. Gołębiewski, *Śmierć książki. No Future Book*, Warszawa 2008.
- M. Hendrykowski, *Słowo w filmie. Historia – teoria – interpretacja*, Warszawa 1982 (wybrane rozdziały).
- M. Hendrykowski, *Słowo w telewizji*, w: *Nowe media komunikacji społecznej w XX wieku*, red. M. Hopfinger, Warszawa 2005.
- G. Holoubek, *Na początku było słowo...?*, w: *Świadomość teatru. Polska myśl teatralna drugiej połowy XX wieku*, red. W. Dudzik, Warszawa 2007.
- M. Hopfinger, *Kontekst audiowizualny a komunikacja werbalna*, w: *taż, Kultura współczesna – audiowizualność*, Warszawa 1985.
- Język w mediach elektronicznych*, red. J. Podracki, E. Wolańska, Warszawa 2008 (wybrane rozdziały).

- Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2000 (wybrane artykuły).
- P. Levinson, *Miękkie ostrze. Naturalna historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, tłum. H. Jankowska, Warszawa 1999 (wybrane rozdziały).
- C. Levi-Strauss, *Skuteczność symboliczna*, w: tenże, *Antropologia strukturalna*, tłum. K. Pomian, Warszawa 1970.
- M. McLuhan Marshall, *Wybór pism*, wybór J. Fuksiewicz, tłum. K. Jakubowicz, Warszawa 1975.
- M. Merleau-Ponty, *Obecni w słowie*, w: tenże, *Proza świata. Eseje o mowie*, wybór S. Cichowicz, Warszawa 1976.
- W.J. Ong, *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, tłum. J. Japola, Lublin 1992.
- W.J. Ong, *Pismo a struktura świadomości*, tłum. M. Pęczak, „Przegląd Humanistyczny” 1988, nr 4–5; przedruk w: *Antropologia słowa*, oprac. G. Godlewski, A. Mencwel, R. Sulima, wstęp i red. G. Godlewski, Warszawa 2003.
- Platon, *Fajdros*, w: tenże, *Dialogi*, wybór A. Lam, tłum. W. Wiwicki, Warszawa 1993.
- O. Reboul, *Kiedy słowo jest bronią*, tłum. J. Arnold, w: *Język i społeczeństwo*, red. M. Głowiński, Warszawa 1980.
- S. Siekierski, *Czytania Polaków w XX wieku*, Warszawa 2000 (wybór).
- Słowo w kulturze współczesnej*, red. W. Kawecki, K. Flader, Warszawa 2009 (wybrane rozdziały).
- Staropolska kultura rękopisu*, red. H. Dziechcińska, Warszawa 1990.
- R. Sulima, *Słowo i etos*, Kraków 1992 (wybrane rozdziały).
- J. Szyłak, *Rola słowa w komiksie*, w: tenże, *Poetyka komiksu. Warstwa ikoniczna i językowa*, Gdańsk 2000.
- Ch. Vandendorpe, *Od papierusu do hipertekstu. Esej o przemianach tekstu i lektury*, tłum. A. Sawisz, Warszawa 2008.
- M. Wallis, *Napisy w malarstwie XX wieku; Tytuły dzieł malarstwa bezprzedmiotowego*, w: tenże, *Wybór pism estetycznych*, wybór T. Pękala, Kraków 2004.